

Коваль А. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна

КРОВНО РОДИННІ ЗВ'ЯЗКИ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО З УКРАЇНСЬКИМ НАРОДОМ

Розглядаючи питання пов'язані з проблемою дослідження впливу української національної ідентичності на життя і творчість В. І. Вернадського, а також на використання його науково-практичної спадщини в сучасних умовах нашої держави набуває суттєве значення до міждержавних взаємовідносин. Українському суспільству треба досить виважено і толерантно підходити до такої колоритної особистості, якою є **ВЕРНАДСЬКИЙ Володимир Іванович** як до людини та вченого з мировим іменем.

Серед синів українського народу однією з наймасштабніших постатей є вчений-енциклопедист, природознавець, мислитель світового рівня якій є Володимир Іванович Вернадський.

В. Вернадський здобув визнання на Всесвітньому рівні як основоположник наукових напрямів і нових наук про Землю, творець революційного вчення про біосферу, ноосферу, організатор і перший Президент Української академії наук, геніальний теоретик, який визначив магістральний шлях пізнання Всесвіту і законів розвитку цивілізації.

Авторитет ученого був незаперечним як в Російській імперії, а потім – у Радянському Союзі, де він жив та працював, так і за кордоном. Про це свідчить, зокрема, обрання його академіком Імператорської Академії наук, Академії наук України, АН СРСР, Паризької і Чехословацької академії наук, почесним членом Асоціації наук Великої Британії та багатьох авторитетних зарубіжних наукових товариств.

В «Юридичній енциклопедії» зазначено, що **ВЕРНАДСЬКИЙ Володимир Іванович** 12.03.1863 року народився у м. Петербурзі в сім'ї українського економіста, професора Івана Вернадського. Помер В. Вернадського 06.01.1945 року у м. Москва.

Отримавши визнання як український і російський. природознавець, мислитель, громадський діяча, В. Вернадський стає академіком

Російської академії наук з 1909 року, також у 1918 році стає академіком Української академії наук, а наступні роки ставиться членом Паризької і Чехословацької академії наук та членом-кореспондентом Британської асоціації наук.

Базову вищу освіту В. Вернадський набув у 1885 році, закінчивши природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету, і там же залишився працювати, в подальшому працював у Московському університеті приват-доцента кафедри мінералогії і кристалографії, завідувачем мінерального кабінету, професором. Після повернення у 1911 році до Петербургу, почав працювати в установах Російської академії наук. З 1914 року – директор геологічного і мінералогічного музею Російської академії наук. Обирався 1906 і 1907 рр. членом Державної ради Росії від Академії наук.

Після лютневої революції 1917 р. (з серпня) – товариш міністра освіти Тимчасового уряду. З кінця 1917 р – в Україні. У часи Гетьманату керував створенням Української академії наук, ставши її першим Президентом (1918–21 рр.). Очолював також комітет із заснування Національної бібліотеки України (в даний час Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

У 1920–21 рр. В. Вернадський був обраний ректором Таврійського університету в Сімферополі. З 1921 р. працював директором ним же створеного Радієвого інституту в Петрограді. В 22–26 рр. перебував на запрошення Сорбонського університету в науковому відрядженні у Франції.

У 1927 р. організував та очолив відділ живої речовини АН СРСР у Ленінграді, якій у 1929 р. був перетворений на Біогеохімічну лабораторію АН СРСР.

У 1943 р. за видатні праці в галузі науки і техніки удостоєний звання лауреата Державної премії СРСР.

Наукові інтереси В. Вернадського мали різнобічний характер. Він вважається основоположником сучасної геохімії, біогеохімії, радіогеології, гідрології, гідрохімії, гідрохімії ґрунтів, метеоритики, лімнології, вчення про біосферу та ноосферу.

Політико-правові погляди Вернадського В. І. досліджені недовільно. Так, його щоденник свідчить, що ще в шкільні роки він поставив перед собою триєдине завдання: «...набути знань, розвинути розум, домогтись влади...».

Відомо, що як член Державної ради Росії, один з лідерів впливової партії кадетів, Вернадський обстоював ідеї конституціоналізму, виступав проти сваволі і гноблення, боровся за академічні свободи, домагався демократичного вирішення аграрного і національних питань.

Після 1917 року висловив думку, що «...в більшовицькому русі дуже багато глибокого, народного...», проте разом з цим категорично не приймав більшовицького терору і радикалізму, з тривогою ставився до руйнування державних інститутів, до того, що громадянські права забезпечуються лише прихильникам нової влади. Збереглися окрема думка Вернадського щодо діяльності найвищих органів влади Росії та України в різні історичні епохи, зокрема його погляди на проблеми виборчого права. Аналізуючи джерельно-правові аспекти «українського питання», Вернадський зазначав, що у 17–18 ст. російсько.-українські відносини зводились до поступового «...поглинання і перетравлення...» Росією України як чужорідного політичного тіла, внаслідок чого у середині 19 ст. Україна як політичний організм самостійного внутрішнього життя перестала існувати як самостійне геополітичне формування. Вернадський не був категоричним послідовним прихильником державної незалежності України, але рішуче протестував проти диктату центру, обстоював необхідність рівноправних стосунків з Росією, вільного розвитку української культури. Він виступав водночас як проти російського шовінізму, так і проти примусової українізації, був прихильником вільного і рівноправного розвитку мов, підкреслював важливість місцевого самоврядування.

В. Вернадському як видатному науковцю імпонувало розроблення проблеми взаємозв'язку науки, державно будівництва і розвитку людства. Соціальний прогрес він пов'язував з державним об'єднанням зусиль людства, передбачав «...державницький підхід щодо переходу біосфері в ноосферу». Науку ж В. Вернадський розглядав як основне джерело народного багатства, провідну силу держави [1, 336–337].

Досліджуючи українське коріння роду В. І. Вернадського мабуть необхідно зазначити, що його коріння по батьківській лінії беруть в історично розвідуємому періоді з моменту коли литовський шляхтич Верна брав участь у військових походах Богдана Хмельницького проти поляків. Починаючи з прадіда, предки вченого були запорозькі козаки. Шляхтич Дмитро Вернацький – воював у війську Богдана Хмельницького проти поляків. Більша частина життя Вернадського була пов'язана з Україною. У Харкові минули його перші десять щасливих дитячих літ. У селі Великі Шишаки на Полтавщині Вернадські мали садибу, куди майже щороку на літо приїздили всією родиною.

Іван Никифорович Вернацький здобув освіту у Києво-Могилянській академії. Священик був занесений до родовідної книги Чернігівської губернії із зросійщеним прізвищем Вернадський. Дворянство вислужив дід Василь, який відтоді став писатися на прізвисьце Вернадський.

Дядько по матері – одним із фундаторів Кирило-Мефодіївського братства. Глибокий інтерес до своєї козацької генеалогії, української науки та культури, національно-визвольного руху в Україні вчений зберігав усе своє життя.

Батько – киянин Іван Вернадський (1821–1884) – науковець-економіст, противник кріпацтва, прибічник соціалістичних ідей та громадського землеволодіння, прихильник ідей ринкової економіки [2].

Свої роздуми про долю України науковець виклав у багатьох працях, зокрема, в статті «Українське питання і російська громадськість», в якій чітко та аргументовано подав обґрунтування автономістських прагнень українства. В цій статті Вернадський занотує, що «... "Небезпека для Росії не в українському русі як такому, а в упередженому трактуванні його як шкідливого і до того ж наносного явища в державному й національному організмі» [3].

У дитинстві величезний вплив на його розвиток мав батько, який дуже ретельно і послідовно займався вихованням і освітою свого сина. Він розказував історію України зовсім не так, як її викладали в гімназії. Часто згадував, що Петербург побудували на кістках українців (будували Петербург козаки з полків Івана Мазепи).

«...у Петербурзі 15-річний юнак занотував у щоденнику 29 березня 1878 року: страшенно притісняють українців. Драгоманову навіть в Австрії не дозволили видавати газету українською мовою. У Росії зовсім заборонено друкувати книги моєю рідною мовою. На канікулах Я з усією ретельністю візьмуся за неї...».

Володимир Вернадський провів одне літо в садибі українського письменника Квітки-Основ'яненка. Читання творів українських письменників, знайомство з побутом українців, мабуть, і дали привід відгукнутися негативно на циркуляр, який забороняв у Росії друкування українською мовою, такими словами: «...що це значить? Як це і для чого?».

В цей час Вернадський стає членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові (1903), українського наукового товариства у Києві (1907), полтавського товариства «Просвіта», наукового товариства при Харківському університеті, Волинського наукового товариства тощо.

Після жовтневого перевороту Вернадський підписує звернення, в якому були і такі слова: «...зусиллями народу буде покладено кінець пануванню насильників».

З наукових джерел відомо, що молодий Вернадський був небайдужий до історії України. Зокрема, читав і польські книги про її історію. Через чотири роки після народження Володимира батьки переїхали до Харкова. Сім'я відвідувала родичів на Полтавщині.

Він організує Володимир Вернадський одружився з Наталією Єгорівною Старицькою, з якою познайомився ще в 1885 році. Дружина В. Вернадського теж з давнього українського роду Старицьких.

У ті ж роки Володимир Вернадський поїхав на два роки в закордонне відрядження (Італія, Німеччина, Франція, Англія, Швейцарія). Він працював у хімічних і кристалографічних лабораторіях, здійснив геологічні експедиції, знайомився з новітньою науковою і філософською літературою, узяв участь у Лондонському геологічному конгресі, став членом-кореспондентом Британської асоціації наук.

Досліджуючи родинні зв'язки, атмосферу спілкування з знайомими та колегами по науково-дослідницькому цеху, а також внутрішньому душевному стану, якій знайшов своє відображення у щоденних записках **В. І. Вернадського** його слід величати українцем з Великої літери, відаючи йому шану як славетному сину Українського народу.

Як зазначають науковці, Володимир Вернадський у свої 17 років написав єдиний вірш, якій присвятив своєму генетичному походженню з української землі.

«Украина, родная моя сторона,
века ты уже погибаешь...
но борешься, борешься... одна
и в этой борьбе изнываешь...» [2].

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Видав. «Укр. енциклоп.» імені М. П. Бажана., 1998. Т. I: А–Г. 672 с.

2. Ганна Черкаська. Український вчений, яким пишається Всесвіт. URL: <https://uamodna.com/articles/ukrayinsjkyu-vchenyy-yakym-pyshaetsya-vseshvit/> (Дата звернення 12. 03. 2023 року).

3. Історична правда, форум, блоги, табло ID. Звернення 12.03.2023 року Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/digest/2013/03/12/117329>